

שני משכנות

אלה פקודי המשכן משכן העדת אשר פקד על פי משה: (שמות לח כא).¹

רמב"ן שמות פרק לח פסוק כא

אמר המשכן משכן העדות - בעבור כי יריעות שש משזר הם שיקראו משכן, במצוה (לעיל כו א) ובמעשה (לעיל לו ח).² אבל משכן העדות כולל הבית בכללו שהוא המשכן הנעשה ללוחות העדות.³

מדרש תנחומא (בובר) פרשת פקודי סימן ה - עתיד הבית להיחרב

"אלה פקודי המשכן משכן העדות" - מהו העדות? זו התורה שהיו יגיעים בה. אמר להם הקב"ה: בזכות התורה ובזכות הקרבנות אני מציל אתכם מגיהנם. אפילו אברהם אביהם הראה לו הקב"ה התורה והקרבנות וגיהנם ומלכיות... אמר לו הקב"ה כל זמן שבניך מתעסקין הם בשמים, הם ניצולים משמים, כל זמן שמתעסקין בתורה ובקרבנות, ניצולים מגיהנם וממלכיות. ועתיד בית המקדש ליחרב, והקרבנות בטלן... הוי "אלה פקודי משכן העדות" - כל ימים שישראל עוסקים בתורה ובקרבנות, אינן יורדין לגיהנם.⁴

שמות רבה, פרשת פקודי, פרשה נא סימן ג - שני משכנות

"אלה פקודי המשכן, משכן העדות" - מהו "משכן" שתי פעמים? א"ר שמואל בר מרתא: שנתמשכן שתי פעמים על ידיהם. זהו שאנשי כנסת הגדולה אומרים: "חבול חבלנו לך ולא שמרנו את המצוות ואת החוקים ואת המשפטים" (נחמיה א ז). מהו "חבול חבלנו לך"? הוי: שנתמשכן ב' פעמים, ואין "חבול" אלא לשון משכון, שנאמר: "לא יחבול ריחיים ורכב" (דברים כד ו). לכך כתוב: "אלה פקודי המשכן משכן העדות" שתי פעמים.⁵

מדרש אגדה (בובר) שמות פרק לח - חורבן בית ראשון ושני

"אלה פקודי המשכן משכן העדות". ולמה אמר משכן שני פעמים? לפי שנתנבא משה רבינו ע"ה שיחרב בית ראשון ובית שני. ואמר אחריו "העדות", להורות על בית שלישי שלא יחרב ולא ינתץ לעולם, לפי שהוא בנין מלך

¹ כבר נגענו מעט בנושא שני המשכנות בדברינו [משכן העדות](#) בשבת זו בשנה האחרת. הדגש בדברינו שם היה על משמעות הביטוי "משכן העדות", כשם נוסף ל"משכן" סתם או ל"אוהל מועד". מה כל שם טומן בחובו ולמה ריבוי שמות וכינויים למשכן. הפעם נבקש להתמקד בכפל הלשון "משכן" הנזכר בפסוק פעמיים. אלה שני נושאים קרובים אך שונים שראויים כ"א לדיון משלו, גם אם יש חפיפה לא מעטה ביניהם.

² במצוה, היינו בפרשות תרומה-תצוה בה הציווי על המשכן, ובמעשה, היינו בפרשות ויקהל פקודי בה נעשה המשכן.

³ הצעת רמב"ן לפתרון כפילות המילה "משכן" בפסוק היא ש"משכן" סתם הוא היריעות שכיסו את המשכן ואילו "משכן העדות" הוא המשכן בכללותו שיעודו העיקרי הוא להכיל את הארון שמכיל את לוחות הברית. (ובשמות לט לג אומר רמב"ן: "כי אוהל מועד הוא הבית בכללו"). אבן עזרא, בפירושו למדבר פרק א פסוק נ מציע פירוש שנראה הפוך: "משכן העדות הוא אוהל מועד, והמשכן - לארון ששם העדות". פירוש רש"י, במדבר ט טו מנסה לחבר הכל יחד: "המשכן לאהל העדות - המשכן העשוי להיות אוהל ללוחות העדות". ורמב"ן שם מסביר שהמשכן כולל גם את החצר ושהענין כיסה רק את האוהל ולא את החצר. כללו של דבר, כפילות הכינויים וחילופם: משכן, משכן העדות, אוהל, אוהל מועד, אינם מהווה קושי פשוטי ואפשר להסביר אותם אם ע"י ירידה למבנה המשכן וחלקיו ואם כמליצת הלשון וצחותה. אבל למדרש, כפי שנראה, יש דרך משלו.

⁴ הנה התשובה של מדרש זה: למה הלשון הכפולה "משכן, משכן"? כנגד שני התפקידים העיקריים שהיו בו: תורה וקורבנות. והיכן נוצר הקשר הראשון בין תורה וקורבנות? אצל אברהם אבינו. מחד גיסא, ברית בין הבתרים שמשמלת את עבודה הקורבנות; ומאידך גיסא: "עקב אשר שמע אברהם בקלי וישמר משמתי מצותי ונתורת" (בראשית כו ה). ראה דברינו [קיימו האבות את התורה](#) בפרשת תולדות. וחז"ל דורשים את הפסוק בירמיהו לג כה: "כה אמר ה' אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמת" הן על התורה (עבודה זרה ג ע"א) והן על הקורבנות (מגילה לא ע"ב). (וגם על המילה, נדרים לב ע"א). משכן אחד - שתי פונקציות. אבל שים גם לב לקטע: "ועתיד בית המקדש ליחרב, והקרבנות בטלן". מה אז ייותר לנו? מה יהיה משכן העדות בחשכת הגלות, כשיתקיים הפסוק בברית בין הבתרים: "והינה אימה חשכה גדלה נפלת עלינו?"

⁵ "חבול חבלנו" כנגד "המשכן, משכן" - חורבן בית ראשון וחורבן בית שני. בהמשך המדרש, בסימן ה שם, חוזר הרעיון של המשכן כמשכון באופן חריף אף יותר ובהקשר עם שנאת ישראל כמייצגת את שנאת האומות לקב"ה עצמו. הרס המקדש כיסוד לאנטישמיות ושנאת האלוהות. המשכן כביכול מתמשכן לא רק על עם ישראל אלא על השכינה שהוא מייצג. כבר נדרשנו במקצת לנושא זה בדברינו [משכן העדות](#) בשנה האחרת ונחזור על הדברים גם כאן. ראה גם דברינו [שרשי האנטישמיות](#) בפרשת מטות. הרעיון של משפון המשכן, מופיע כבר בפרשת משפטים, בסידרא "אם כסף תלוה את עמי", בהקשר של שמירה על החוקים והדינים. ראה שמות רבה לא י: "אמר הקב"ה: אעפ"כ תנאי התנתי עמהם, אם יחטאו יהא בית המקדש מתמשכן עליהם, שנאמר: ונתתי משכני בתוכם ולא תגעל נפשי אתכם (ויקרא כו יא) - אל תהי קורא משפני אלא משפוני. וכן בלעם אומר: (במדבר כד) מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל - שני משכונות. ונקראו אוהליך כשהם בנויים ומשכנותיך כשהם חרבים. וכן התנתי עם משה עליהם, שנאמר: (שמות כב) אם כסף תלוה את עמי את העני עמך לא תהיה לו כנושה. ואם תעברו על המצות האלו, אני ממשכן שתי משכונות, שנאמר: אם חבול תחבול שלמת רעך. א"ל משה: ולעולם הם ממושכנים? א"ל: לאו, אלא עד בוא השמש, עד שיבוא משיח, שנאמר: (מלאכי ג) וזרחו לכם יריאי שמי שמש צדקה ומרפא". ועד שיבוא המשיח? מי יגאל את המשכון?

מלכי המלכים הקב"ה. מה הוא קיים, אף בניינו קיים. אבל בית ראשון ובית שני שהוא בניין אדם, ולפי שהאדם אינו קיים, אף בניינו אינו קיים.⁶

פסיקתא רבתי (איש שלום) פסקא ב - מזמור שיר חנוכה

"מזמור שיר חנוכה הבית לדוד" - בוא וראה שלמה בונה את הבית והוא נקרא לשמו של דוד! אלא דוד היה ראוי לבנותו ... בא נתן הנביא ואמר לו: "לא תבנה לי הבית", למה? "כי דמים רבים שפכת ארצה לפני (דברי הימים א כב ח). כיון ששמע דוד נתיירא, אמר: הרי נפסלתי מלבנות בית המקדש! אמר רבי יהודה בר אלעאי אמר לו הקב"ה: דוד, אל תירא. חייך כך הם לפני כצבי ואיל...⁷ אמר לו דוד: אם כן, ולמה איני בונה אותו? אמר לו הקב"ה: שאם אתה בונה אותו, הוי קיים ואינו חרב. אמר לו: והרי יפה! אמר לו הקב"ה: גלוי וצפוי לפני שעתידים לחטוא ואני מפיג חמתי בו ומחריבו וישראל ניצולין. שכן כתב: "באהל בת ציון שפך כאש חמתו" (איכה ב ד). אמר לו הקב"ה: חייך, הואיל וחשבת לבנותו, אף על פי ששלמה בנך בונה אותו, לשמך אני כותבו: "מזמור שיר חנוכה הבית לדוד".⁸

שמות רבה פרשה נא סימן ב - משכן לעדות

כנס משה אצל בצלאל. אמר לו:⁹ ראה שהותיר מן המשכן. אמר לפני הקב"ה: ריבון העולם, עשינו את מלאכת המשכן והותרנו.¹⁰ מה נעשה בנותר? אמר לו: לך ועשה בהם משכן לעדות. הלך משה ועשה בהן משכן לעדות. כיון שבא ליתן חשבון, אמר להם: כך וכך יצא למשכן וביתר עשיתי משכן לעדות. הוי: "אלה פקודי המשכן משכן העדות".¹¹

תנחומא (בובר) פרשת פקודי סימן ב - משכן לדברות

אמר משה לפני הקב"ה: ריבוננו של עולם, עשינו את כל המלאכה של משכן והותרנו, מה נעשה ביותר? אמר לו: לך ועשה בהן משכן לדברות. הלך ועשה משכן לדברות. כיון שבא ליתן חשבון, אמר להן: כך וכך יצא למשכן, וביותר עשיתי משכן העדות, שנאמר: "אלה פקודי המשכן משכן העדות".¹²

⁶ אכן, לצפות למשיח ולבניין בית שלישי. ה"עדות" האמיתית תהיה רק במקדש השלישי שייבנה ע"י הקב"ה. בניינו מקדש ומשכנות מעשה ידי אדם - לא צלחו. מדרש זה ממשיך את הקו של קודמו ושניהם מציגים את "המשכן, משכן העדות" לא רק ככפרה וריצוי לאחר חטא העגל, אלא כמשכון ופיקדון לחטאים שיבואו - כתרופה מקדימה למכה. כפ"ה כפולה לאורך היסטוריה ארוכה: כנגד בית המקדש הראשון וכנגד בית המקדש השני. ומה עם הריצוי והנחמה בינתיים? מה המקבילה ל"משכן העדות" של המדבר שריצה על חטא העגל? מה נחמה יש לנו בין בית שני ובית שלישי שעדיין לא קיים? מה עם הדור שהדרשן עומד מולו ודורש על משכן ומשכון, מְשָׁכְנוֹת וּמְשָׁכְנוֹת, מה המסר אליו? האם שום בניין שיקים האדם שוב לא יצלח עד בוא המשיח?

⁷ בקטע שהשמטנו מנחם הקב"ה את דוד שכל שפיכות הדמים שעשה במלחמותיו אינה נחשבת ואיננה יותר משפיכת דם צבי ואייל שנאמר בה: "על הארץ תשפכנו כמים" (דברים יב). לפיכך ממשיך דוד ושואל כמובא להלן.

⁸ אגב דרשה בזכותו של דוד שמזמור חנוכה הבית נקרא על שמו ואגב הניסיון לנקות את דוד משפיכות הדמים שעשה ולומר שלא זו הסיבה שלא בנה את הבית (בניגוד גמור לפסוקים בדברי הימים ואולי בקריצה לספרי שמואל ומלכים), מצטרף גם מדרש זה לרעיון שבית המקדש - המשכן מתמשכן בעוונותיהם של ישראל. בניגוד למדרש הקודם שבניין אדם אינו מתקיים, כאן עולה האפשרות שדוד הוא מקרה חריג ואילו הוא היה בונה את בית המקדש "הוי קיים ואינו חרב". אבל זה מצב רגעי ותיאורטי. דוד תופס את השור בקרניו ואומר לקב"ה: הרי יפה - אז באמת למה שלא אבנה את הבית ויתקיים לעולם? ותשובת הקב"ה היא שזה דבר בלתי אפשרי. הבית יתקיים לעולם, אם בני אדם לא יחטאו לעולם ומי כמוך דוד יודע שבני אדם חוטאים. או נאמר באופן אחר, בני אדם הרי סופם לחטוא, גם בית המקדש כמקום כפרה לא ינעם את מציאות החטא. אז אם בני אדם יחטאו אבל הבית יהיה קיים לעולם, במה תהיה כפרה לבני האדם? המדרש "מוותר" לדוד על שפיכות הדמים (כסיבה לאי בניית בית המקדש על ידו), ו"מרוויח" את הרעיון שבית המקדש הוא משכון. בכך הוא מצטרף למדרשים לעיל, כולל בסופו של דבר, למדרש האגדה שבניין אדם אינו מתקיים.

⁹ בצלאל למשה. ובהמשך: אמר לפני הקב"ה, זה משה המדבר.

¹⁰ בסימן ו בהמשך שם מעורר המדרש את הסידור הכספי של השלמת עבודת המשכן מכיוון הפוך: משה עושה חשבון וחסר לו דוח מה עשה ב- 1775 שקלים: "אמר להם: בואו ואני עושה לפניכם חשבון ... כך וכך יצא על המשכן. עד שהוא יושב ומחשב, שכח אלף ושבעה מאות וחמישה ושבעים שקל, מה שעשה ווים לעמודים. התחיל יושב ומתמיה, אמר: עכשיו ישראל מוצאין ידיהם לאמור: משה נטלן! מה עשה? האיר הקב"ה עיניו וראה אותם עשויים ווים לעמודים". (ומכאן, יש אומרים, המקור לניגון הטעם אזלא שעל "ואת האלף", שזה מזכיר את המדרש הזה). אבל כאן ההפך, כאן נשאר עודף כספי ולא ברור מה עושים איתו? להחזיר לקה? אי אפשר (בעיה גם בימינו באיסוף קרנות מיוחדות).

¹¹ מה עושים עם הכסף הנותר? בונים בו משכן נוסף, משכן לעדות. ראה גם מדרש הגדול פקודי כא: "אלה פקודי המשכן משכן העדות - מה תלמוד לומר: המשכן משכן שני פעמים? מלמד ששני משכנות עשו, משכן שכינה ומשכן לבית מדרשו של משה". ובפסיקתא זוטרתא (לקח טוב) שמות פרק לח ט, מפי בלעם: " ... מה טובו אהליך. זה אהל מועד, שנקרא אהל מועד אהל העדות: דבר אחר: אהליך. אהל שכינה ואהל משה". אוהל משה מול אוהל אהרון. בית מדרש מול בית המקדש, לשכת הגזית מול אבני הגזית. חכמים מול כוהנים. הכל התחיל במשכן שעשה משה במדבר.

¹² מדרש תנחומא כבר לא מסתפק בדרשה על לשון המקרא "משכן לעדות", אלא יוצר מטבע לשון חדשה: **משכן לדברות!** אך האם לא הסתבך כאן הדרשן? "דברות" הם בפשטות הלוחות ואלה מונחים בארון, והארון נמצא בתוך המשכן הכללי, בקודש הקדשים מבעד לפרוכת, מקום האסור בכניסת אדם! אפשר שלכן מציא מדרש תנחומא את המונח "משכן לדברות", על מנת לא לקחת

במדבר רבה פרשה יב סימן יא

רבי יהושע בן לוי בשם רבי שמעון בר יוחאי: "להקים המשכן" לא כתוב כאן, אלא "להקים את המשכן" (במדבר ז א). משכן אחר הקים עמו שנקרא אוהל, כשם שהמשכן נקרא אוהל מועד.¹³

ספרי זוטא במדבר פרק יח פסוק ד

"ושמרו את משמרת אוהל מועד לכל עבודת האהל", אמר ר' שמעון הא למדנו שהן שני אהלות: אוהל העבודות ואהל הדברות.¹⁴

שמות פרק לג פסוק ז

וּמִשָּׁה יָקַח אֶת הָאֹהֶל וְנָטָה לוֹ מִחוּץ לַמִּחֲנֶה הַרְחֵק מִן הַמִּחֲנֶה וְקָרָא לוֹ אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה כָּל מִבְקָשׁ ה' יֵצֵא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר מִחוּץ לַמִּחֲנֶה.¹⁵

במדבר פרק יא פסוק טג

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אֶסְפֶּה לִּי שְׁבָעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִדְעֶתָ כִּי הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשִׁטְרֵוֹ וְלִקְחָתָם אֹתָם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ.¹⁶

דברים פרק לא פסוק יד

וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ לְמוֹת קָרָא אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וְהִתְיַצְּבוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד וְאַצְוֶנּוּ וַיִּלְךָ מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ וַיִּתְיַצְּבוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד.¹⁷

ירושלמי סוטה פרק ח דף כב הלכה ג (שקלים פרק ו דף מט הלכה א)

ממשכן הקרבנות את השם "משכן העדות", שהרי הלוחות והארון שם. אך דא עקא, שהביטוי משכן לדברות קשה עוד יותר. כי היכן הדברות נמצאות אם לא חרות על הלוחות? "לוחות ושברי לוחות מונחות בארון", אומרת הגמרא בברכות דף ח ע"ב. לא כי, אלא דברות שבע"פ, יאמר לך מדרש תנחומא: חרוט וחירות על לוחות ליבו של מי שעוסק בתורה (תנחומא כי תשא טז, אבות דרבי נתן נוסח א פרק ב ועוד).

¹³ בנוסחאות אחרות מוגה מדרש זה באופן הבא: "משכן אחר הקים עמו, זה העולם שנקרא אוהל, כשם שהמשכן נקרא אוהל מועד, כמו שאתה אומר: "וימתחם כאוהל לשבת" (ישעיהו מ כב). שעד שלא הוקם המשכן, היה העולם רותת. משהוקם המשכן נתבסס העולם. לכך נאמר: להקים את המשכן". לפי נוסח זה המשכן השני איננו אלא העולם כולו, לפי הפסוק שהוא מביא מישעיהו ואולי גם כפסוק בתהלים יט ה: "בְּכֹל הָאָרֶץ יֵצֵא קוֹם וּבְקִצָּה תִבְלַל מְלִיכָה לְשִׁמְשׁ שֵׁם אֹהֶל בְּהֵם". אבל הנוסח שהבאנו לעיל (וילנא) יכול להיחשב כממשכן את הקו של שמות רבה ותנחומא (בובר), שאכן היה משכן נוסף. ומה הראיה? המילה "את". זאת, לפי שיטת ר' עקיבא ותלמידיו שכל "את" שבתורה בא לרבות דבר מה (ראה כבוד את אביך ואת אמך ואפילו את ה' אליהך תירא, פסחים כב ב). כאן המשכן הנוסף נקרא "אוהל" גרידא, להבדיל מאוהל מועד הוא המשכן הכללי, אבל גם הוא מצטרף למדרשים הנ"ל שהיה משכן נוסף הוא משכן העדות, הוא משכן לדברות, הוא אוהל משה. ונראה לומר שהייתה מסורת של שני משכנות ומדרש הפסוקים "משכן משכן" או "את המשכן" איננו אלא אסמכתא.

¹⁴ הנה עוד פסוק בספר במדבר, פרשת קרח, על קיום שני אהלים, כבר לא משכנות, אחד לעבודת הקרבנות ואחד לדברות. ועוד נשוב לאוהל זה בפרשת מינוי הזקנים, הם הסנהדרין הראשון, בפרשת בהעלותך. מה ההוכחה מהפסוק? הרי הפסוק מדבר בלשון יחיד: "וַיִּקְרָאוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת אֹהֶל מוֹעֵד לְכָל עֲבֹדַת הָאֹהֶל!" "לכל עבודת האוהל", יאמר לך הדרשן. מהו "לכל", משמע שיש עבודה נוספת.

¹⁵ הרי לנו מהמקרא עצמו שיש אוהל אשר מיועד ללימוד תורה (ולמשפט) ללא קשר למשכן הקרבנות, ואף קדם לו. ראה תרגום אונקלוס שבכל המקומות בהם מוזכר "אוהל מועד" הוא מתרגם: "מִשְׁכַּן זְמַנָּא", ורק כאן, בפסוק בפרשת כי תשא, הוא מתרגם: "מִשְׁכַּן בֵּית אֱלֹפְנָא" - בית אולפנא - בית מדרש, בית של לימוד (כך גם בבראשית כה כז בקשר עם יעקב איש אהלים). נכון אמנם שמשנה בנה אוהל זה כתוצאה מחטא העגל בעת שישראל היו מנוודים למקום (שמות רבה מה א), אבל גם משכן הקרבנות נולד מחטא העגל (ראה דברינו **אימתי נאמרה למשה הפרשה הזו**, בפרשת תרומה). ראה רש"י ורמב"ן על הפסוק שדנים כמה זמן היה קיים אוהל מועד הפרטי של משה: האם מיום הכיפורים ועד א' בניסן מועד הקמת המשכן, או מיז' בתמוז, מועד שבירת הלוחות עד א' בניסן. כך או כך, עפ"י פשט הפסוקים, עם הקמת המשכן, מוותר משה על אוהל מועד הפרטי שהקים "ומחזיר" אותו לאוהל הכללי, כפי שהרחבנו בדברינו **אוהל מועד הפרטי והכללי** בפרשת ויקרא. אבל מהמדרשים האחרונים שהבאנו עולה שהוקם, לצד משכן עבודת הקרבנות, גם "בית אולפנא" כמקום של התוועדות, דברות, לימוד תורה והוראת המשפט ושני אלה פעלו זה לצד זה. וכך גם משתמע מהמקרא עצמו כפי שנראה בהמשך דברינו. מסע ומשא שני המשכנות רק מתחיל כאן.

¹⁶ ראה ילקוט שמעוני פרשת בהעלותך רמז תשלז שממשיך את ספרי זוטא הנ"ל: "ויעמד אותם סביבות האהל [יא, כד] - באוהל הדברות שהוא חוץ מן המחנה. שני אהלים עשו: אוהל לעבודה ואוהל לדברות. וכמידת הפנימי כך היה החיצון. והלויים היו משמשין זה זה בעגלות, שנאמר: ושמרו את משמרת את משמרת אוהל מועד לכל עבודת האהל - שני אהלים עשו. וכן ארכו שלשים אמה על רוחב עשר כפנימי. שכן אתה מוצא ויאסוף שבעים איש מזקני העם ויעמד אותם סביבות האהל העמידן ל' בצפון ושלשים בדרום ועשרה במזרח ומשה כנגדן במערב ואחד היה עומד בתוך אמה: "שני משכנות, שני אוהל מועד, באותה מידה! שניהם נשמרים ע"י הלויים, שניהם נישאים בעגלות.

¹⁷ וכמינוי הזקנים, כך גם בעת מינוי יהושע כממשיך של משה. איפה הם מתייצבים? איפה ניתן מהודו של משה ליהושע ומרוחו לזקנים? באוהל מועד של הדברות! ראה תיאור הסמכת יהושע והעברת התפקיד ממשנה אליו כחלק מלימוד התורה בבית המדרש, ספרי במדבר פיסקא קמ, בדברינו **ונתת מהודך עליו** בפרשת פנחס. אוהל מועד של ספר דברים הוא בית מדרש לתורה. אגב, בספר דברים לא נזכר משכן או מקדש ולוא פעם אחת, וגם אוהל מועד נזכר רק פעם אחת בפסוק זה, בהסמכת יהושע למנהיג.

תני רבי יודה בן לקיש אמר: שני ארונות היו מהלכין עם ישראל במדבר, אחד שהיתה התורה נתונה בתוכו ואחד שהיו שברי הלוחות נתונים בתוכו. זה שהיתה התורה נתונה בתוכו, היה מונח באהל מועד, הדא היא דכתיב: "וארון ברית ה' ומשה לא משו מקרב המחנה". זה שהיו שברי הלוחות בתוכו, היה נכנס ויוצא עמהן ופעמים הוא מתרה עמהן.¹⁸

מסכת ברכות סג ע"ב

תנו רבנן: כשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה היו שם רבי יהודה ורבי יוסי ורבי נחמיה ורבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי. פתחו כולם בכבוד אכסניא ודרשו. פתח רבי יהודה ראש המדברים בכל מקום בכבוד תורה ודרש: "ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה", והלא דברים קל וחומר, ומה ארון ה' שלא היה מרוחק אלא שנים עשר מיל אמרה תורה: והיה כל מבקש ה' יצא אל אהל מועד, תלמידי חכמים שהולכים מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה - על אחת כמה וכמה.

שיר השירים רבה ב ג

בשלפי השמד נתכנסו רבותינו לאושא ... נתכנסו ולמדו ועשו כל צרכיהון. כיון שהגיע זמנם להיפטר, אמרו: מקום שנתקבלנו בתוכו אנו מניחים אותו ריקם? חלקו כבוד לר' יהודה ... ולא שהיה גדול מהם בתורה, אלא מקומו של אדם הוא מכבדו. נכנס ר' יהודה ודרש: "ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה הרחק מן המחנה" ... והיה כל מבקש משה אין כתיב כאן, אלא: "מבקש ה'", "מכאן למדנו שכל מי שמקבל פני חברים כאילו מקבל פני שכינה. ואתם אחינו רבותינו גדולי התורה מי שנצטער בכם עשרה מיל או עשרים או שלשים או ארבעים כדי לשמוע דברי תורה, על אחת כמה וכמה שאין הקב"ה מקפח שכרכם בזה ובבא.¹⁹

שבת שלום

חזק חזק ונתחזק וחודש טוב

מחלקי המים

¹⁸ כבר נדרשנו באריכות לנושא שני הארונות שהיו הולכים עם בני ישראל במדבר (מלבד ארונו של יוסף שהוא הארון השלישי עליו נאמר: "קיים זה מה שכתוב בזה", סוטה יד ע"א), בדברינו [שני ארונות היו](#) בפרשת עקב. לנושא שני הארונות יש ביסוס במקרא ברור, בציווי למשה, דברים י א-ב: "בַּעַת הַהוּא אָמַר ה' אֵלַי פֶּסַל לְךָ שְׁנֵי לֹחֹת אֲבָנִים כְּרָאשֵׁינִים וְעֵלָה אֵלַי הִקְרָה וְעָשִׂיתָ לְךָ אֲרוֹן עֹץ: וְאָכַתָּב עַל הַלְּחֹת אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל הַלְּחֹת הַרְאשֵׁינִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ וְשָׁמַתָּם בְּאֲרוֹן". ורש"י, בפירושו לדברים י א, כנראה בעקבות הירושלמי הזה, אומר שזה שהיו יוצאים איתו למלחמה הוא ארון העץ הראשוני שעשה משה לקבל בו את הלוחות עד שייבנה המשכן. ובו היו שברי הלוחות עפ"י הירושלמי (שאינו סובר כתוספתא סוטה וכגמרא סוטה יג ע"א): "לוחות ושברי לוחות בארון", או ספר תורה כשיטת התוספתא בסוטה. ועל"פ, ארון עץ פשוט וראשוני זה, לא נגזז כאשר נבנה ארון המשכן מזהב, שבנה בצלאל, אלא המשיך לתפקד. ראה כאמור דברינו [שני ארונות היו](#) בפרשת עקב, כולל השיטה לפיה כן נגזז ארון העץ משנעשה ארונו של בצלאל. מה שאנחנו מציעים כאן, עפ"י השערה בלבד, הוא החיבור בין שני המשכנות ושני הארונות. ארון בצלאל הנכבד מצוי במשכן ואילו ארון העץ הפשוט, שאין בו קדושת המשכן והאזהרה על הקודש, מצוי במשכן העדות או משכן לדברות, הוא בית האולפן של משה, שהמשיך להתקיים גם לאחר בניית המשכן הכללי ולפעול לצדו. ומה היה שם בארון שבמשכן לדברות? ספר תורה עפ"י התוספתא – תורה שבכתב, ושברי לוחות עפ"י הירושלמי – תורה שבע"פ.

¹⁹ התמקדנו מטבע הדברים בשני המשכנות שהיו במדבר בתקופתו של משה, מספר שמות ועד ספר דברים, אבל אי אפשר להתעלם מההשפעה לדורות של אוהל משה, לפני הקמת המשכן הכללי, לצדו והרבה לאחריו, גם לאחר חורבן שני המשכנות, בתי המקדש, שנתמשכנו פעמיים. השפעת בית האולפן של משה נמשכה ללשכת הגזית, מושב הסנהדרין הגדולה של בית המקדש, לייסוד כרם ביבנה לאחר חורבן בית שני (המשכן השני) ולייסוד אושא בגליל לאחר כישלון מרד בר כוכבא וחורבן יהודה. המשכן הקטן לדברות, ארון העץ הפשוט ושברי הלוחות, המשיכו להתקיים גם אחרי חורבן ומשכון המשכנות הגדולים לקורבנות.